

Ministerie van Justitie & Veiligheid
t.a.v. de Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
Verzonden per e-mail: minister@minvenj.nl

ref.nr.: 17.062 / 6.30.1

Amsterdam, 7 december 2017

betreft: Suggesties voor concrete maatregelen voor LHBTI-emancipatie op het gebied van Rechtsbescherming

Excellentie,

COC Nederland feliciteert u van harte met uw benoeming tot minister voor Rechtsbescherming. Wij zien er naar uit om in deze kabinetsperiode met u samen te werken aan de emancipatie en gelijke behandeling van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, trans- en intersekse personen (LHBTI's).

Tot ons genoegen biedt het regeerakkoord daarvoor mooie aangrijpingspunten, bijvoorbeeld in de paragraaf *Emancipatie en LHBTI*. Daarin staat dat emancipatie continu aandacht van de regering nodig heeft, dat de overheid actief optreedt en dat het kabinet een reeks maatregelen neemt. Op het gebied van privaatrecht kondigt het regeerakkoord wetgeving aan om juridisch meerouderschap, -gezag en draagmoederschap te regelen. Onnodige geslachtsregistratie wordt waar mogelijk beperkt. Het regeerakkoord noemt ook COC's Regenboog Stembusakkoord. Daarin beloven acht politieke partijen, samen goed voor 98 Kamerzetels, acht maatregelen om LHBTI-emancipatie te bevorderen.

In deze brief doen wij u concrete voorstellen voor de wijze waarop het regeerakkoord kan worden vertaald in concreet LHBTI-beleid op het gebied van Rechtsbescherming.

Deze brief sturen wij u mede namens Transgender Netwerk Nederland (TNN), Nederlands Netwerk Intersekse/DSD (NNID), Meer dan Gewenst, Stichting OndersteBoven (voorheen Lesbische Alliantie), Landelijk Netwerk Biseksualiteit (LNBi) en LCC Plus (de christelijke LHBTI-beweging).

Concrete voorstellen voor LHBTI-beleid

Presenteer in 2018 een goed wetsvoorstel meerouderschap

Steeds meer kinderen groeien vanaf de geboorte op in een meeroudergezin. In praktijk zijn de ouders vaak lesbische paren die een kind opvoeden met een homo- of biman, een heterovrouw met een homopaar, of een lesbisch paar met een homopaar.

Het is in het belang van deze kinderen dat er snel een goede regeling komt voor meerouderschap en meeroudergezag. Het is pijnlijk en niet aan kinderen uit te leggen dat, terwijl ze drie of vier pappa's en mama's hebben, de wet net doet alsof het er maar twee zijn. Kinderen hebben recht op een goede juridische band met ál hun ouders, of dat er nu één, twee, drie of vier zijn. Het is in hun belang dat de juridische situatie past bij de feitelijke situatie waarin ze opgroeien. Het is in het belang van deze kinderen dat ze met al hun ouders naar een klasseavond, de dokter of op vakantie kunnen. Dat al hun ouders briefjes van school kunnen tekenen of een bankrekening met ze kunnen openen. Dat ze van al hun ouders tegen laag belastingtarief kunnen erven of een studietoelage kunnen ontvangen, om maar enkele voorbeelden te noemen.

De Staatscommissie Herijking Ouderschap adviseert om een regeling voor meerouderschap en –gezag in te voeren. Duizenden mensen tekenden de afgelopen tijd petitie van het COC, Meer dan Gewenst, Ouders van Nu en de OuderschapsCoalitie voor een meerouderschaps- en meeroudergezagsregeling. De acht partijen die COC's Regenboog Stembusakkoord tekenden, beloven om op korte termijn zo'n wet te introduceren. Het is positief dat ook het regeerakkoord stelt dat er wetgeving volgt.

Tot ons genoegen onderstreepte u bij het congres over 25 jaar Nieuw Burgerlijk Wetboek dat u hier 'de komende jaren zeker mee aan de slag zal gaan.' Wij begrijpen dat u in januari een brief aan de Kamer stuurt met een tijdsplan; wij gaan graag met u in gesprek over de inhoud van deze brief.

Wij dringen er op aan dat u in 2018 een goed wetsvoorstel indient ter invoering van meerouderschap en meeroudergezag. De onderzoeken die het regeerakkoord aankondigt naar zaken als fiscale consequenties, nationaliteitsrecht en erfrecht, betreffen volgens de Staatscommissie slechts uitwerking van een aantal zaken 'in details'. Ze kunnen prima ambtelijk worden uitgevoerd tijdens het reguliere wetgevingstraject. Het is niet nodig en niet wenselijk om nieuwe onderzoekscommissies in te stellen; dat zou maar tot onnodige en onwenselijke vertraging leiden.

Behandel kinderen die opgroeien bij lesbische ouderparen gelijk

Als er binnen een huwelijk of geregistreerd partnerschap van een *heteropaar* een kind wordt geboren met behulp van donorzaad, dan worden beide partners bij de geboorte van rechtswege juridisch ouder van dat kind. Als er binnen een huwelijk of geregistreerd partnerschap van een *lesbisch* paar een kind wordt geboren met behulp van donorzaad, dan wordt de duomoeder alleen ouder van rechtswege als er een zogenaamde onbekendheidsverklaring wordt overgelegd. De Staatscommissie Herijking Ouderschap constateert dat dat 'leidt tot een ongelijkheid voor het kind.' Het kind van het heteropaar heeft immers vanaf de geboorte direct twee juridische ouders, het kind in de lesbische relatie alleen als een onbekendheidsverklaring wordt overgelegd. De Staatscommissie stelt voor om de onbekendheidsverklaring als vereiste voor ouderschap van rechtswege bij lesbische paren te schrappen.

Het COC wil dat kinderen die opgroeien bij lesbische paren gelijk worden behandeld. We stellen daarom voor dat u in 2018 een wetsvoorstel indient om de onbekendheidsverklaring als vereiste voor ouderschap van rechtswege bij lesbische paren te schrappen. Ook stellen we voor dat u het advies van de Staatscommissie volgt om adoptie ook mogelijk te maken als het ouderschap van de duomoeder al van rechtswege is ontstaan. Dat vergroot de kans dat de duomoeder ook in het buitenland als ouder erkend wordt.

Presenteer in 2018 een goede draagmoederschapsregeling

Ook LHBTI's maken gebruik van draagmoederschap. Bij gebrek aan een regeling in Nederland, wordt soms gekozen voor buitenlands draagmoederschap. Dan ontbreken vaak waarborgen voor de belangen van het kind, de draagmoeder en de ouders. Met de Staatscommissie zijn wij van mening dat een zorgvuldige Nederlandse regeling een beter alternatief biedt. Wij menen dat Staatscommissie daartoe een evenwichtig voorstel doet, met oog voor het belang van het kind, de draagmoeder en de wensouders. We stellen voor dat u in 2018 een draagmoederschapsregeling introduceert in lijn met het advies van de Staatscommissie en zoals aangekondigd in het regeerakkoord.

Schaf verplichte geslachtsregistratie af: presenteer een stappenplan

Wij pleiten voor afschaffing van verplichte geslachtsregistratie door de overheid. Ook het regeerakkoord en COC's Regenboog Stembusakkoord bepalen dat geslachtsregistratie zoveel mogelijk wordt geschrapt. Wat de geslachtskenmerken van een persoon zijn, gaat de overheid niet aan. Het behoort tot de persoonlijke levenssfeer. Bovendien wordt de overheid geacht mannen en vrouwen gelijk te behandelen. Verplichte geslachtsregistratie leidt tot dagelijkse problemen voor veel trans- en intersekse personen en voor mensen die zich niet thuis voelen in het hokje 'man' of 'vrouw'. We wijzen er op dat ook het Duitse Constitutionele Hof onlangs bepaalde dat de overheid geslachtsregistratie achterwege moet laten of ten minste een derde

registratieoptie dient te introduceren om de grondrechten te eerbiedigen van personen die zich niet als 'man' of 'vrouw' identificeren.

Wij verzoeken u om er op korte termijn voor te zorgen dat iedere Nederlander tenminste de mogelijkheid krijgt om de categorie geslacht op officiële documenten te laten doorhalen met een 'X'. Doorhaling, want we willen niet meer maar *mínder* hokjes. Doorhaling van de categorie geslacht kan al in landen als Nieuw-Zeeland en Malta. We stellen voor dat de categorie geslacht wordt verwijderd van de identiteitskaart, zoals al het geval is in Italië en Duitsland. We vragen u om (ook internationaal) de wettelijke mogelijkheden te bezien om privacyregelgeving zo aan te passen dat het gegeven 'geslacht' niet meer zonder meer verstrekt of gevraagd kan worden. Ook stellen we voor dat u op internationaal niveau, bijvoorbeeld bij de International Civil Aviation Organisation (ICAO, een orgaan van de Verenigde Naties), aandringt op schrappen van geslacht als verplicht gegeven. Wij verzoeken u om begin 2018 een stappenplan te presenteren met concrete voorstellen tot afschaffing van geslachtsregistratie.

Naar een geslachtsneutraal familierecht

Ook in het familierecht kan geslachtsregistratie tot problemen leiden, bijvoorbeeld wanneer een transman die een kind baart wordt aangeduid als 'geboortemoeder' of wanneer een transvrouw een 'onbekendheidsverklaring' moet overleggen om van rechtswege ouder te kunnen worden van het kind van haar echtgenote, terwijl dat kind is verwekt met haar eigen ingevroren zaadcellen. Wij bepleiten een geslachtsneutraal familierecht. De Staatscommissie Herijking Ouderschap heeft op enkele punten gehoor gegeven aan het verzoek van de regering om een concept-ouderschapsregeling geslachtsneutraal te formuleren, bijvoorbeeld door de termen 'persoon' en 'ouder' te gebruiken in voorgestelde artikel 198. Tegelijkertijd wordt in de voorstellen ook de term 'geboortemoeder' gebruikt, i.p.v. 'geboorteouder', of 'ouder uit wie het kind is geboren'.

Wij verzoeken u om het familierecht op korte termijn geslachtsneutraal te maken.

Verbeter de transgenderwet

Wij stellen voor dat u in 2018 een wetsvoorstel naar de Kamer stuurt ter verbetering van de huidige transgenderwet. De huidige wet trad in 2014 in werking en maakte het veel eenvoudiger voor volwassen transgender personen om hun officiële geslachtsregistratie te wijzigen: sterilisatie, lichamelijke aanpassing en een rechterlijk oordeel zijn niet langer vereist. Dat leidde bijna tot een vertienvoudiging van het aantal mensen dat in een jaar de geslachtsregistratie laat wijzigen: van ca. 80 per jaar naar 770 per jaar. De transgenderwet zou in 2017 worden geëvalueerd, maar de evaluatie is nog niet voltooid. Wij stellen voor dat u de evaluatie snel afrondt en in 2018 een voorstel ter verdere verbetering van de wet naar de Kamer stuurt met daarin in elk geval de onderstaande wijzigingen.

- **Schrap de deskundigenverklaring**

Wij stellen voor dat u de deskundigenverklaring schrapt als voorwaarde voor wijziging van de geslachtsregistratie en dat u deze vervangt door de eigen verklaring van de transgender persoon. Wat ons betreft moet zelfbeschikking het uitgangspunt zijn voor wijziging van de officiële geslachtsregistratie. De deskundigenverklaring vinden wij betuttelend: die wekt de indruk dat een deskundige of de overheid bepaalt wat je geslacht of genderidentiteit is. Wat ons betreft kan alleen de persoon in kwestie zélf die vaststellen. De deskundigenverklaring leidt bovendien tot onnodige medicalisering, want hij wordt over het algemeen verstrekt door een medisch deskundige. De procedure wekt de indruk dat er sprake is van een ziekte of medische conditie terwijl dat niet het geval is. Het is verder goed om in het oog te houden dat wijziging van de

geslachtsregistratie slechts een kleine aanpassing vergt, van soms maar één letter: een V wordt een M, 'mevrouw' wordt 'meneer', of andersom.

Wij stellen voor dat een verzoek gericht aan de ambtenaar van de burgerlijke stand in de toekomst volstaat voor wijziging van de geslachtsaanduiding. Dat is al het geval in andere landen, zoals Argentinië en Portugal.

- **Schrap de minimumleeftijd**

Wij stellen voor dat u de minimumleeftijd van 16 jaar schrapt als vereiste voor wijziging van de geslachtsregistratie. Leven in een ander geslacht dan in je officiële papieren geregistreerd staat, kan tot tal van pijnlijke, kwetsbare en vernederende situaties leiden. Ook jonge transgender personen krijgen daarmee te maken en zijn er, gezien hun jeugdige leeftijd, extra kwetsbaar voor. Denk aan al die momenten in het dagelijks leven van kinderen waar officiële geslachtsregistratie een rol speelt: het tonen van identificatie bij een schoolreis naar het buitenland, een bijbaantje, registreren op school, ontvangen van diploma's, het invullen van formulieren of de identificatieplicht. Daarbij is van belang dat ongeveer de helft van de transpersonen al voor het tiende levensjaar weet dat hun geboortegeslacht niet overeenkomt met de genderidentiteit die men ervaart (SCP 2012). Ook blijkt uit onderzoek dat ca. 80 procent van de jonge transgender personen zélf wil dat ze hun geslachtsregistratie al voor hun zestiende kunnen wijzigen. Het is goed om te beseffen dat minderjarigen ook andere belangrijke beslissingen, zoals het aangaan van een arbeidsovereenkomst of het opstellen van een testament, zelf kunnen nemen. In de oude transgenderwet stond ook geen leeftijdsgrens. Dat is eigenlijk vanzelfsprekend, want uit het Kinderrechtenverdrag vloeit voort dat wijziging van de geslachtsregistratie altijd mogelijk moet zijn wanneer deze in het belang van het kind is. Ook hier is het belangrijk om te onderstrepen dat het niet om een ingrijpende aanpassing gaat: op officiële papieren wordt de V een M of andersom.

- **Maak wijziging geslachtsregistratie eenvoudiger voor intersekse personen**

Wij stellen voor dat u wijziging van de officiële geslachtsregistratie eenvoudiger maakt voor intersekse personen, door de wettelijke vereisten van een medische verklaring en gerechtelijk oordeel te schrappen. Momenteel is de situatie voor intersekse personen spiegelbeeldig aan die van transpersonen. Personen met een intersekseconditie (of hun ouders) kunnen de geslachtsregistratie laten wijzigen zonder dat daarvoor een leeftijdsgrens geldt, maar ze hebben nog wel een medische verklaring nodig en in bepaalde gevallen een rechterlijk oordeel. Transpersonen kunnen zonder rechterlijk oordeel de geslachtsregistratie wijzigen, maar voor hen geldt een minimumleeftijd van 16 jaar. Ook voor intersekse personen moet zelfbeschikking het uitgangspunt zijn bij wijziging van de geslachtsregistratie. Daarom stellen we voor het gerechtelijk oordeel en de medische verklaring als vereiste te schrappen. De transgender- en intersekse wetgeving kan dan in elkaar worden geschoven: mensen kunnen zonder minimumleeftijd, gerechtelijk oordeel, medische- of deskundigenverklaring hun officiële geslachtsregistratie laten wijzigen.

- **Maak wijziging geslachtsregistratie ook mogelijk op de BES-eilanden**

Wij stellen voor dat het ook op de BES-eilanden mogelijk wordt om de officiële geslachtsregistratie te wijzigen, overeenkomstig de wetgeving die in Europees Nederland geldt. Naar wij begrijpen, is dat nu niet het geval en kunnen trans- en intersekse personen op de BES-eilanden hun geslachtsregistratie niet wijzigen.

Maak internetprofiel mogelijk voor jongeren vanaf 13 jaar

Volgens het Nederlandse wetsvoorstel ter uitvoering van de *EU Verordening verwerking persoonsgegevens* mogen jongeren onder de zestien jaar alleen met toestemming van hun ouders een online profiel aanmaken. Die bepaling kan LHBTI-jongeren in de problemen brengen. Zij willen elkaar op websites als jongenout.nl in een veilige omgeving online kunnen ontmoeten en ervaringen uitwisselen. Vaak zitten ze op dat moment nog 'in de kast' voor hun ouders. Het is absurd als ze dan toestemming van diezelfde ouders moeten vragen om dit profiel aan te maken. Datzelfde geldt voor andere websites waar kinderen een veilige online omgeving zoeken waar ze zonder medeweten van hun ouders actief kunnen zijn, zoals de website van de Kindertelefoon. Een leeftijdsgrens van 16 jaar is bovendien feitelijk niet handhaafbaar. Heel veel kinderen hebben immers een Facebook, Instagram, WhatsApp of YouTube *account*, waarvoor ze lang niet altijd toestemming van hun ouders vragen. Tenslotte past een leeftijdsgrens van zestien jaar niet in de huidige digitale samenleving.

Wij stellen voor dat u het wetsvoorstel aanpast en een minimumleeftijd van 13 jaar invoert, net als bijvoorbeeld Denemarken, Tsjechië, Ierland, Polen, Zweden, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Finland.

Conclusie

Wij zien er naar uit om de komende jaren met u samen te werken aan LHBTI-emancipatie op het gebied van Rechtsbescherming. Graag gaan we over de bovenstaande maatregelen op korte termijn met u in gesprek en nemen daarover snel contact met u op.

Hoogachtend,

Tanja Ineke

Voorzitter COC Nederland

i.a.a.:

- De minister van OCW, tevens coördinerend bewindspersoon Regenboog Stembusakkoord, I. van Engelshoven
- Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vaste commissie voor Justitie en Veiligheid